

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” DIN CONSTANȚA

SCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE

DOMENIUL DE DOCTORAT: FILOLOGIE

**Ecocritica urbană și *The Waste Land* (*Tărâmul pustiit*)
de T.S. Eliot**

Rezumat

Conducator de doctorat,
Prof.univ.dr. Ciugureanu Adina

Student-doctorand,
Osoianu Dragoș

CONSTANȚA
2016

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
CAPITOLUL 1	
ECOCRITICA – CONSIDERAȚII TEORETICE.....	10
1.1. CONCEPȚII ECOCRITICE: PRIMELE ETAPE	10
1.2. TEORIA ECOCRITICĂ: A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA	15
1.3. PRINCIPALELE CONCEPTE ECOCRITICE.....	26
1.3.1. <i>Urbanatura</i>	26
1.3.2. <i>Ecozofia</i>	28
1.3.3. <i>Ecocritica materialistă</i>	32
1.3.4. <i>Ecologia întunecată</i>	34
1.4 CONCLUZIE	37
CAPITOLUL 2	
<i>THE WASTE LAND</i> CA MEDIU CONTEXTUAL ȘI ORAȘ TEXTUAL	40
2.1. IPOSTAZE ALE ORAȘULUI MODERN	40
2.2. SPAȚII URBANE UMANE ȘI NONUMANE	49
2.3. DINCOLO DE OPOZIȚIE: „CĂTRE UN ADĂPOST URBANATURAL”	63
2.4. CONCLUZIE	79
CAPITOLUL 3	
TRECÂND PESTE PRAGUL INTERIOR - EXTERIOR ȘI <i>THE WASTE LAND</i>.....	82
3.1. SPAȚII INTERIOARE ȘI EXTERIOARE	82
3.2. DE LA ECOLOGIA MINȚII LA O ECOZOFIE A SUBIECTIVITĂȚII	95
3.3. TERITORII ECOLOGICE ALE SUBIECTIVITĂȚII	108
3.4. CONCLUZIE	118
CAPITOLUL 4	
DISCURS ȘI TEXTUL/TEXTURA NATURII/CULTURII.....	121
4.1. „CIRCULAȚIA METABOLICĂ” – O PREMISĂ A ORAȘULUI MATERIALIST (POST)UMAN ȘI (POST)NATURAL.....	122
4.2. „ <i>MATERIA NARATĂ</i> ”: CONTINUITATEA DISCURSIV-MATERIALA DINTRE CULTURĂ ȘI NATURĂ.....	134
4.3. ETICA TEXTUALĂ A RECONCILIERII ONTO-EPISTEMOLOGICE	144
4.4. CONCLUZIE	152
CAPITOLUL 5	
‘ECOLOGIA ÎNTUNECATĂ’ ȘI <i>THE WASTE LAND</i>	155
5.1. „ECOLOGIE FĂRĂ NATURĂ” – NATURALUL REGANDIT	155
5.2. RECARTOGRAFIIND (I)REALUL	167

5.3. SECETA/PLOAIA – EVADÂND DIN CONTINUUM-UL ECOLOGIC.....	180
5.4. CONCLUZIE.....	190
CONCLUZIE	192
BIBLIOGRAFIE	202

Ecocritica este o abordare teoretică, interdisciplinară în studiul literaturii, focalizată pe modalități de reprezentare a mediului înconjurător. Cu alte cuvinte, ecocritica cuprinde scrieri despre natură, implicații ecologice și culturale ale relației dintre produsele culturale, ființele umane și mediul locuibil, precum și o reevaluare critică a influenței ființelor umane asupra mediului înconjurător și invers. Cercetarea a avut ca scop identificarea și descrierea elementelor conceptuale ale teoriei ecocritice, care pot fi aplicate în analiza poemului modernist *Tărâmul pustiit*¹ de T.S. Eliot, relevând, prin aceasta, dimensiuni semantice, de interpretare și înțelegere a textului în profunzime.

De la începutul secolului trecut, viziunea abordării ecocritice a fost destul de reduționistă, în sensul înțelegerii conceptelor de natură și cultură ca fiind într-o perpetuă opoziție. Opiniile eco-criticilor (în mare majoritate ei înșiși scriitori) ar putea fi descrise, în principal, ca fiind de natură pastorală și romantică. O schimbare de paradigmă a avut loc la apariția celui de-al doilea val al ecocriticii, o schimbare legată de evidențierea faptului că umanitatea nu este atât de diferită de natură, în orice fază s-ar afla aceasta, și că societatea nu poate exista divorțată de natură. Deconstrucția opozițiilor binare, dintr-o perspectivă postmodernă, a condus la o atitudine mai prietenoasă cu privire la spațiul natural, cultural și civilizație.

Principalele obiective ale acestei teze sunt: să furnizeze un context istoric și teoretic solid pentru conceptele ecocritice, să facă o conexiune între mediul natural și cel urban, să integreze ecologiile culturii, naturii și ale minții într-un sistem filozofic holistic, să contrabalanseze acțiunea civilizației cu acțiunea discursivă a naturii și să destabilizeze opoziția idealizată dintre natura sacră și societatea deteriorată.

În ceea ce privește teoria ecocritică, aplicată poemului lui Eliot, ne-am concentrat pe următoarele concepte: *urbanatură* (concept identificat de Ashton Nichols), *ecozofie* (analizat de Félix Guattari), *ecocritică materialistă* (descriș de Serenella Iovino și Serpil Oppermann) și *ecologie întunecată* (dezvoltat de Timothy Morton). Teza este structurată în patru capitole, care dezvoltă aceste concepte, pe care le-am discutat în relație cu poemul lui Eliot, și la care se adaugă un capitol introductiv despre istoria și teoria ecocriticii, concluzii și bibliografia.

¹ Această traducere a poemului lui T.S. Eliot, *The Waste Land*, prin *Tărâmul pustiit* a fost realizată de către Mircea Ivănescu, în volumul *T.S. Eliot. Opere poetice 1909-1962 (ediție bilingvă)* (2011). Volumul reproduce ediția originală *Collected Poems 1909 -1962* a lui Eliot (1963). Conform traducerilor anterioare anului 2011, titlul poemului mai poate fi tradus prin *Ținutul/Țara pusti(e) pierdut(ă)*.

În primul capitol, am analizat contextul teoretic, adică istoria, evoluția ecocriticii și a conceptelor sale. Primii ecocritici se identifică cu scriitorii de istorie naturală, precum William Bartram, Alexander Wilson și John James Audubon, poeții ecologiști William Wordsworth și Henry David Thoreau, naturalistul John Muir și scriitoarele Isabella Bird, Mary Hunter Austin și Rachel Louise Carson. Cu privire la teoria ecocritică, aceasta a fost introdusă de proto-ecocriticii Raymond Henry Williams, Joseph. W. Meeker și William Rueckert, inițiatorii acestei școli de gândire, și explicată în studiile lui Cheryll Glotfelty, Harold Fromm și Lawrence Buell, pe langa unele curente asociate, cum ar fi ecologia socială, ecologia profundă, ecofeminismul și ecolingvistica. Conceptele „urbanatură”, „ecozofie”, „ecocritică materialistă” și „ecologie întunecată” au fost dezvoltate, cu intenția de a analiza poemul lui Eliot din perspectiva acestora.

Primul concept explorat, atât teoretic, cât și practic (așa cum este relevant în *Tărâmul pustii*) este „urbanatură”, principala preocupare a celui de-al doilea capitol. Conceptul a fost discutat în concordanță cu ipostazele orașului, spațiile umane și nonumane și conceptul de oraș urbanatural. Astfel, am diferențiat viziunea clasică a ecocriticii în care natura, percepută ca mediu inconjurător, este idealizată, în contrapondere cu mediul urban artificial. Orașul reprezintă locul modern și capitalist, în care orașeanul locuiește și acționează, în concordanță cu identitatea proprie sau de grup. Locuitorul urban este prins între structurile sociale și viața privată, așteptările înaltei societăți și liberul arbitru, mediul construit și natura simplă. Individul urban încearcă să se acomodeze în sânul unei comunități mediate, în care comunicarea este arbitrată sau mijlocită de clădiri și tehnologie și, în același timp, încearcă să se integreze într-o comunitate cognoscibilă, ideală. Deși orașul este perceput, în mare parte, negativ, acesta poate reprezenta un spațiu neutru, chiar pozitiv, de cunoaștere și afirmare subiectivă. Alienarea nu este cauzată de orașul în sine, ci de mințile umane, obiectivate prin anumiți indivizi sau constructe sociale.

Distangând o imagine ecocritică progresivă, am susținut faptul că distanța dintre oraș și natură, conform teoriilor recente, nu mai este amplificată. Dacă aplicăm urbanatura la *Tărâmul pustii*, putem observa că, din punct de vedere urban, conținutul fragmentat și „multi-sonor” al poemului, despre care s-au scris tomuri, este atașat unei structuri biofilice, unitare și „uni-sonore” a poemului, care este relevată prin conexiunea urbanului cu natura, dar și prin dimensiunea estetică cu textul poetic. În abordarea ecocritică a orașului-natură și a poemului lui Eliot, formele de relief (munții și râurile) și cele patru elemente fundamentale ale naturii (pământul, apa, aerul și focul) se unesc cu, și co-există în urban, reprezentând ipostaze ale

aceleiași realități. Dicotomia culturală a spațiilor, urban-locuibil-uman și natural-ostil-nonuman, este ameliorată prin existența unei continuități inter-acționale între aceste medii construite și, în mare măsură, incompatibile. Natura nu reprezintă un spațiu din care ființa umană este exclusă, iar orașul nu exclude natura prin faptul că este locuibil. Deoarece există un continuum urbanatural, Orașul și Natura nu sunt segregate în esență. Ființa umană și-a schimbat și remodelat natura inițială sub forma unei a doua naturi, printr-un proces continuu de spațializare socială și urbană. Orășeanul se mișcă în interiorul orașului interconectat, negociindu-și propria identitate, în sensul unei relații cu aproapele, înțeles ca un alt orășean, ca o structură socială, mediul fizic sau chiar cu sine însuși. Există o continuitate ontologică și epistemologică între „conștiința” anorganică și organică, minerală și vegetală, animală și umană, non-acțională și acțională, conștiință și conștiință. În acest sens, este nevoie de o estetică ecomorfică, în care lanțul morfologiei reprezentăionale să pornească de la natură spre uman sau urban.

În *Tărâmul pustiit*, psihicul uman, mitic sau real, este chinuit de lipsa de acomodare într-un oraș în schimbare, în care fiecare este descris ca fiind străin față de propriile gânduri și sentimente. Mediul social este perceput ca fiind opresiv față de libertatea individuală și spațiul urban golit de „natura” sa contra-substanțială. Găsirea *oikos*-ului urbanatural reprezintă provocarea finală a orășeanului, în spațial eclectic al orașelor lui Eliot (opt la număr), care, aparent, populează (sau au populat) tărâmul pustiit. Complexitatea urbanaturii poate fi înțeleasă doar prin ștergerea separației dihotomice dintre sinele urban și „celălalt.”.

Următorul concept cercetat este *ecozofia*, de care se ocupă al treilea capitol al tezei, „Trecând peste pragul interior - exterior și *The Waste Land*”. *Ecozofia* este un termen generic, care combină cunoștințele de ecologie cu filozofia. În discuția acestui concept, am luat în considerare subiectivitatea (în sensul caracteristicilor sau manifestărilor subiectului), în jurul căreia gravitează dispute individuale, culturale și naturale. În *Tărâmul pustiit*, T. S. Eliot dezvăluie o lume post-apocaliptică, sterilă și aproape anorganică, în care subiectul uman este alienat de societate, de persoane individuale, natură sau sine însuși.

Condiția modernă a orășeanului, care locuiește în medii urbane sterile, este descrisă direct și indirect în poem prin diverse situații, peisaje și personaje. În mintea cetățeanului urban, trecutul și prezentul, sinele și celălalt, societatea și natura nu sunt entități separate, ci medii contigue, aparținând aceleiași realități. Spațiul privat nu este un loc al izolării, în care fiecare este singur cu propriile gânduri, ci un loc al intersectării subiectivităților multiple. Camera comunică

cu alte spații, prin medierea minții personajelor care le ocupă. Interiorul și exteriorul sunt negociate contextual, iar această distincție este coerentă doar pentru o scurtă perioadă de timp și privită dintr-un unghi specific. Spațiile psihologice, sociale și naturale, interioare și exterioare, sunt continue și imanente.

Această realitate echivalează cu un sistem ecologic sau ecosferă, în care ideile logice circulă și atașează înțelesuri situațiilor și relațiilor percepute sau experimentate. O lectură a *Tărâmului pustit*, din această perspectivă, relevă faptul că multiplele procese de schismogeneză au avut loc pentru că individul s-a disociat de societate și mediul înconjurător, ceea ce a condus la apariția perechilor opoziționale dintre mintea individuală și structurile sociale, natură și umanitate, psihic și trup, bărbat și femeie. Singura cale de atingere a homeostazei este viziunea integrată sau ecozofică, în care tărâmul exterior al naturii este unit cu domeniul interior al cunoașterii. Perspectiva onto-epistemologică de a nu opune subiectul care „știe” obiectului susceptibil de a fi „știut” are legătură cu definirea unei filozofii a ecologiilor conectate, mentală și socială, în care realitatea interconectată este văzută sub formă de straturi (medii) eterogene și rizomi. Deși diferite în devenirea lor, mediile interconectate ale psihicului uman și ale naturii ar trebui înțelese într-o unitate a diversității.

În acest context, figura centrală a poemului, Tiresias, reprezintă, așa cum insinuează Eliot, cel mai important „personaj”, deoarece are atât calitatea de spectator, cât și cea de participant. Fragmentele poemului sunt adunate, către un scop ultim, într-o unitate rizomatică a contradicțiilor, conexiunilor simultane, personajelor care nu au o relație evidentă între ele, situațiilor fără rezonanță imediată și semnificativă. Mediile psihologice, camerele private, pragurile de tranziție, camerele exterioare, străzile, structurile sociale, orașul, elementele naturale sau natura, în general, ar trebui să fie văzute ca interconectate și continue, din punct de vedere ecologic. Interioritatea și exterioritatea percepției sunt circumstanțiale și pot fi inversate pentru că teritoriile consubstanțiale ale subiectivității sunt într-un continuu process de devenire. Alianțe eterogene formează rizomi în interiorul carora subiectivitatea este negociată în mod repetat. Aplicat pe textul poetic, *The Waste Land*, în cazul nostru, fragmentele spațiale și temporale ale poeziei pot fi interpretate ca aparținând unei singure materialități imanente, cu dimensiuni religioase, sociale, culturale și ecologice.

„Ecocritica materialistă” este conceptul care formează contextul analizei critice și poetice în capitolul patru, „Discurs și textul/textura Naturii/Culturii”. *Ecocritica materialistă* a fost

aleasă pentru că aceasta conectează dicotomia natură-cultură cu materialitatea lumii noastre. Natura este înțeleasă ca fiind un mediu material, care însumează ecologia umană psihologică, ecologia umană socială și ecologia mediului înconjurător. Materia este atât substanța cât și mediul în care subiectivitatea este produsă, în relația dintre subiectul uman și obiectul nonuman. Materialitatea holistică, descrisă ca fiind fluidă, determină fragmentele sale componente să fie interconectate, sensul conotativ al acestora fiind generat prin mișcare. Din nou, dacă aplicăm conceptul la poemul lui Eliot, înțelegem că fragmentele din care este făcut poemul nu sunt statice, deși par să fie fixe, ci angrenate într-o continuă redefinire semiotică a conținutului și a formei, în funcție de grila de lectură prin care este citit poemul. Realitatea expusă nu este unitară, în dinamica sa, deoarece condiția obținerii acestei unități constă în depășirea dualităților inerente, fabricate. Astfel, tărâmul pustiit poate fi înțeles ca fiind post-apocaliptic pentru că lumea, așa cum o cunoaștem, a pierit definitiv. Noua realitate este hibridă, atât post-umană, cât și post-naturală, în care opozițiile culturale (urban-natural, uman-nonuman, cultură-mediul înconjurător) circulă și se metamorfozează unele în altele. Această grilă de lectură relevă, în mod clar, importanța unei interpretări postmoderne a poemului, unul dintre scopurile cercetării de față.

Continuitatea dintre orășean (social, în esență) și natura nonumană implică și faptul că discursul cultural și mediul material sunt metabolizate, într-un proces complex și permanent de circulație și devenire. Subiectivitatea se activează nu numai în discursul uman, ci și în materialitatea naturii. Consecința directă a acestei metamorfoze constă în faptul că materia trebuie văzută ca un text viu, marcat cu sens și acțiune. Materia ar putea fi „povestită” (narată), conectând toate ființele și non-ființele, indiferent de construcția lor culturală, biologică sau non-biologică, vie sau moartă, complexă sau simplă. Materia este alcătuită din textură, dar narată, înzestrată cu forță, și, indiferent de construcțiile subiectiv-umane, culturale sau lingvistice din care este formată, devine text. Cu alte cuvinte, componentele structurale ale materiei, termenul umbrelă pentru natură, cultură, societate, conștiință, sunt conținutul (textura) și forma (textul), ea însăși alcătuită, datorită psihicului uman care o percepe, din conținutul perceput și forma de discurs narativ. Din această perspectivă, fragmentele din *Tărâmul pustiit* sunt percepute nu ca fragmente ale realității, ci ca ansambluri dinamice conectate de către mintea umană, inițial de mintea poetului, apoi de mintea fiecărui cititor în parte. Pe de o parte, ansamblurile dinamice ilustrează percepția omului modern, fragmentată, deteriorată, care nu vede conexiunile interne, pe de altă parte, ele achiziționează sens în procesul de receptare, prin lectură. Deși, din

perspectiva lui Eliot, locuitorul tărâmului pustiit este prins într-un ținut post-uman și post-natural pe care nu reușește să îl înțeleagă, sensul realității fragmentate este dat de percepția individuală, prin lectură.

Ultimul capitol, „’Ecologia întunecată’ și *Tărâmul pustiit*”, evidențiază conceptul de „ecologie întunecată”, un termen care relevă relația dintre teoria ecocritică și realismul speculativ. Discursul ecocritic include și perspectiva conform căreia „urâtenia” Naturii are același statut axiologic ca frumusețea acesteia. „Reflecția ecologică” se referă la o ecologie fără conceptul artificial al naturii, în care naturalul este regândit și reformulat. Diferențele culturale cu privire la noțiunea de subiectivitate și la relația dintre subiect și obiect sunt remodelate. Astfel, subiectivitatea își îmbogățește sensul conotativ, fiind înțeleasă ca obiect onto-epistemologic, egală cu celălalte obiecte, și nu ca individualitate închisă în sine.. Cu toate acestea, deși omogen cu obiectul, subiectul își păstrează esența intrinsecă și eterogenitatea. Natura idealizată este adusă într-o realitate materială, mai apropiată de adevărul ei sens ontologic, conceptualizată ca o plasă (sau rețea), un mediu ubicuu, fără spații interioare sau exterioare. În această nouă ecologie “întunecată,” „ne-naturalul” și „obiectele de-naturate” sunt văzute ca părți ale naturii. Conceptul de sălbăticie este anexat de către sfera umană, aceasta fiind la fel de „sălbatică” ca alte obiecte naturale. În contextul „ecologiei întunecate”, dizabilitatea este considerată ca parte componentă, naturală a vieții.

Din această perspectivă, omul modern este dizabil (inapt) din punct de vedere psihologic pentru că nu poate vedea conexiunile care unesc fragmentele mediului înconjurător perceput subiectiv. Natura este înțeleasă atât ca experiență cognoscibilă, cât și ca realitate incognoscibilă. Acest lucru denotă faptul că subiectul nu este în stare să epuizeze obiectul din punct de vedere epistemologic (să cunoască obiectul în mod exhaustiv) pentru că acesta are autonomie ontologică. În același timp, această autonomie dezvăluie o realitate ascunsă, în spatele percepției imediate, în care realitatea are același statut ca irealitatea. Ce apare ca fiind nu este, cu adevărat, iar ceea ce este, „ființa”, reprezintă mai mult decât aparența. Iluzia percepută de către orășeanul modern este echivalentă cu substanța ireală a lumii, în timp ce stratul profund, dincolo de percepție, este echivalent cu „neantul esențial”. Astfel, ceea ce vedem reprezintă irealitatea și ceea ce nu putem vedea reprezintă realitatea sau neantul.

Aplicat la poemul lui Eliot, conceptul conduce la o lectură care relevă o realitate fără substanță, în care ființa umană este izolată și percepe mediul înconjurător sub forma unor

fragmente, fără coerență logică. Antinomiile pecepute sunt depășite sau copleșite de obiectele hiper-reale, care transcend experiența neunitară. Ubicuă în interiorul rețelei interconectate a ținutului pustiit, seceta, atât de frecvent amintită în poem, este înțeleasă ca fenomen negativ, cu implicații atât ecologice, cât și culturale. Mediul natural este la fel de steril ca mediul cultural, iar psihicul modern nu poate media între cele două din cauza dizabilității de a opera conexiuni logice. Interacțiunea dintre umanul subiectiv și nonumanul obiectiv ar trebui să reprezinte un dialog în care fiecare parte să fie recunoscută ca ocupând aceeași natură deschisă, împărțind același spațiu existențial. În acest context, Natura și Cultura devin consubstanțiale și, în același timp, eterogene.

În concordanță cu scopul acestei cercetări, am aplicat teoria ecocritică la *Tărâmul pustiit* de T.S. Eliot și am arătat originea crizei ecologice ca fiind înrădăcinată în criza culturală a modernității. Analiza teoretică a conceptelor a consolidat evaluarea poemului și a asigurat uneltele metodologice implicite pentru a conecta ecocritica cu *Tărâmul pustiit*. Opoziția dintre mediul cultural și mediul natural este deconstruită, în sensul găsirii unui al treilea termen, urbanatură, un mediu total care înglobează atât creația Naturii, cât și creația Omului. Orașele tărâmului pustiit se îmbină cu natura, în timp ce mediul înconjurător nu reprezintă mediul care înconjoară orașul, ci contextul său interior.

Întruchiparea mutuală a orașului în natură este posibilă pentru că mintea ecozofică umană mediază între ecologia socială și cea naturală. Orașeanul modern încearcă, constant, să stabilească un continuum noetic de ecologii psihologice (interior) și naturale (exterior). Dintr-o perspectivă materialist ecocritică, acest continuum este consolidat dacă înțelegem că ecologiile umane și nonumane exercită o acțiune mutuală și sunt parte ale aceleiași realități imanente. În poemul modernist al lui T.S. Eliot, sinele uman influențează, în mod negativ, alteritatea naturală și, în același timp, natura influențează mintea umană. Reciprocitatea de acțiune relevă faptul că ținutul pustiu „ecologic-întunecat” nu este static, ci angrenat într-o dinamică a irealității percepute și a neantului real. În *Tărâmul pustiit*, conceptul de natură este renegociat pentru a fi înțeles așa cum este aceasta, adică immanentă, cu putere de acțiune, materială, deopotrivă frumoasă și urâtă.

Având în vedere ideile de mai sus, putem concluziona că această cercetare reprezintă, într-o manieră specifică, o noutate în analiza poemului *Tărâmul pustiit* de T.S. Eliot. Până în acest moment, nu am găsit nicio lucrare majoră, consistentă, care să cerceteze implicațiile

teoretice ecocritice în poezia lui Eliot. Mai mult, nu există niciun studiu care să fi aplicat aceste concepte ecocritice la *Tărâmul pustiit*. Deși teoria ar fi putut fi aplicată și altor opere de Eliot, am ales *Tărâmul pustiit* din motivul că acesta este unul dintre textele cele mai complexe și productive din opera lui Eliot, relevând cel mai bine conexiunile dintre teoriile ecocritice, modernism, conceptul de oraș și de tărâm, în toate înțelesurile lui. În afara noutății științifice (abordarea critică), am identificat, de asemenea, o noutate teoretică. În acest sens, am creat două concepte ecocritice care pot fi aplicate în cercetări ulterioare.

Primul este **eco-antropomorfism** sau *antropomorfism ecologic*, un concept care își are originea în cuvintele grecești *οἶκος* (casă), *ζογῆα / ζόγος* (enunț, studiul, cuvânt, discurs), *ἄνθρωπος* (uman) and *μορφή* (formă). Din punct de vedere semantic, noul termen combină sensurile cuvintelor ecomorfism și antropomorfism. Am folosit acest nou termen la pagina 77 a acestui studiu, cu scopul de a descrie o personificare hibridă. Astfel, trăsăturile naturale sunt înțelese ca o extensie a ființei umane pentru că aceasta reprezintă un produs al Naturii, nu invers. Estetica contra-antropomorfică, filtrată de mintea umană, este decodată în termeni culturali.

Al doilea este **ecoteologie materialistă**, un concept care derivă din cuvintele latine și grecești *material* (materie, lemn), *οἶκος* (casă), *Θεός* ((dumne)zeu) and *ζογῆα / ζόγος* (enunț, studiul, cuvânt, discurs). Din punct de vedere semantic, acesta combină noul materialism, sau ecocritica materialistă, cu ecoteologia. Am folosit acest nou termen la pagina 147, cu scopul de a releva situația paradoxală prin care transcendența este încorporată în interiorul imanenței. Conceptul are rădăcini teologice post-sistematice (progresiste) și poate fi plasat între o viziune creștin-panenteistă și o viziune hindo-budistă panteistă. Am considerat că această abordare este mai potrivită pentru a înțelege divinitățile din *Tărâmul pustiit* care, simultan, transcend realitatea fragmentată a percepției și sunt consubstanțiale materialității continuum-ului ecologic-cultural.

În ceea ce privește posibilele limitări ale acestei cercetări, considerăm că teoria este mult prea complexă pentru a fi cuprinsă în numărul limitat de pagini ale acestei teze. Până în prezent, am extins cercetarea prin elaborarea a opt studii/articole în care am aplicat teoria ecocritică altor opere. În această privință, planurile personale țin de o continuare a cercetării a vastului domeniu al ecocriticii, prin focalizarea atenției asupra relației dintre transcendență și imanență, fizică cuantică și acțiune, implicațiile transumane și postumane ale criticii ecologice. În opinia noastră, aceste provocări personale coincid cu viitoarele direcții ale ecocriticii, mai ales, din rațiunea că cel de-al patrulea val al teoriei este, momentan, mai puțin cunoscut. Astfel, există posibilitatea ca

natura să inglobeze atât tărâmul divin al cunoașterii, cât și ecologia umană, să fie înțeleasă sub aspect (sub)cuantic, material și energetic, să includă atât ființele ‘naturale’, cât și cele ‘artificiale’.

Lucrarea de față este, deopotrivă, parte a ‘tradiției’ în devenire a ecocriticii și a dezvoltării virtuale a teoriei. Cercetarea de față cuprinde un context teoretic stratificat și, în același timp, identifică și aplică concepte noi, emergente, care vor fi, mai departe, dezvoltate în cercetări ulterioare. *Tărâmul pustiit* de T.S. Eliot are aproape un secol de la publicare, dar noutatea sa încă nu a fost epuizată, iar grila de lectură oferită prin această cercetare a condus la evidențierea unor straturi de înțeles nerelevante de critica cunoscută. Asemănător teoriei în discuție, acest poem modernist poate fi, în mod constant, redescoperit și analizat prin prisma postmodernului, în scopul identificării de noi conotații ce ilustrează complexitatea acestui text poetic. În acest context, teoria ecocritică devine o unealtă maieutică, menită să dizloce presupusele fragmente fixe ale cunoașterii.

Cuvinte-cheie: ecocritică, urbanatură, ecozofie, materie narată, ecologie întunecată, ecocritică materialistă, post-modernitate, apocalipsă.

Bibliografie selectivă

- Bateson**, Gregory. *Mind and Nature. A Necessary Unity*. New York: E. P. Dutton, 1979.
- Bateson**, Gregory. *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. Northvale: Jason Aronson Inc., 1972.
- Bennett**, Michael. Teague, David. *The Nature of Cities: Ecocriticism and Urban Environments*. Tucson: University of Arizona Press, 1999.
- Bookchin**, Murray. *The Ecology of Freedom. The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. Palo Alto: Cheshire Books, Inc., 1982.
- Boon**, Marcus. Cazdyn, Eric. Morton, Timothy. *Nothing: Three Inquiries in Buddhism*. Chicago: University Of Chicago Press, 2015.
- Bradley**, Francis Herbert. *Appearance and Reality. A Metaphysical Essay*. 6th ed. New York: Macmillan, 1916.
- Branch**, Michael. Slovic, Scott. Eds. *ISLE Reader: Ecocriticism, 1993-2003*. Athens: University of Georgia Press, 2003.
- Buell**, Lawrence. *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*. Cambridge: Harvard University Press, 1995.
- Buell**, Lawrence. *The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2005.
- Byrne**, Connor Reed. *Habitable Cities: Modernism, Urban Space, and Everyday Life*. Halifax: Dalhousie University, 2010.
- Chinitz**, David E. *A Companion to T. S. Eliot*. Chichester: Blackwell Publishing Ltd, 2009.
- Ciugureanu**, Adina. *Modernism and the Idea of Modernity*. Constanța: Ex Ponto, 2004.
- Deleuze**, Gilles. Guattari, Félix. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.
- Deleuze**, Gilles. Guattari, Félix. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983.
- Deleuze**, Gilles. Guattari, Félix. *What Is Philosophy ?*. Trans. Hugh Tomlinson. New York: Columbia University Press, 1994.
- Eliot**, Thomas Stearns. *Selected Essays, 1917–1932*. London: Faber. 1932.
- Eliot**, Thomas Stearns. *The Waste Land*. New York: Boni & Liveright. 1922.

- Fill**, Alwin. Mühlhäusler, Peter. *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment*. London: Continuum, 2001.
- Gaard**, Greta. *Ecofeminism (Ethics And Action)*. Philadelphia: Temple University Press, 1993.
- Gaard**, Greta. Murphy, Patrick. *Ecofeminist Literary Criticism: Theory, Interpretation, Pedagogy*. Champaign: University of Illinois Press, 1998.
- Garrard**, Greg. *Ecocriticism (The New Critical Idiom)*. London: Routledge, 2004.
- Glotfelty**, Cheryll. Fromm, Harold. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Atlanta: University of Georgia Press, 1996.
- Goodbody**, Axel. Rigby, Kate, eds. *Ecocritical Theory: New European Approaches (Under the Sign of Nature)*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2011.
- Greene**, Brian. *The Fabric of the Cosmos: Space, Time, and the Texture of Reality*. New York: Alfred A. Knopf, 2004.
- Guattari**, Félix. *The Guattari Reader*. Ed. Gary Genosko. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1996.
- Guattari**, Félix. *The Three Ecologies*. Trans. Ian Pindar. London: The Athlone Press, 2000.
- Heynen**, Nik. Kaika, Maria. Swyngedouw, Erik eds. *In the Nature of Cities: Urban Political Ecology and the Politics of Urban Metabolism (Questioning Cities)*. London: Routledge, 2006.
- Iovino**, Serenella. Oppermann, Serpil, eds. *Material Ecocriticism*. Bloomington: Indiana University Press, 2014.
- Kearns**, Cleo McNelly. *T.S. Eliot and Indic Traditions. A Study in Poetry and Belief*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- King James Bible: 400th Anniversary Edition of the Book that Changed the World*. Glasgow: Collins, 2011.
- Lefebvre**, Henri. *The Production of Space*. Trans. Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell, 1991.
- McLaughlin**, Joseph. *Writing the Urban Jungle. Reading Empire in London from Doyle to Eliot*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2000.
- Moffett**, Joe, ed. *The Waste Land at 90: A Retrospective*. Amsterdam: Rodopi, 2011.
- Morrell**, Geoff. *Language of the Non-Speaking: Structure as Biophilic Voice, and Source of Hope in T. S. Eliot's The Waste Land*. Athens: University of Georgia, 2007.

- Morton**, Timothy. *Dark Ecology: For a Logic of Future Coexistence*. New York: Columbia University Press, 2016.
- Morton**, Timothy. *Ecology Without Nature: Rethinking Environmental Aesthetics*. Cambridge: Harvard University Press, 2007.
- Morton**, Timothy. *Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2013 a.
- Morton**, Timothy. *Realist Magic: Objects, Ontology, Causality*. Open Humanities Press, 2013b.
- Morton**, Timothy. *The Ecological Thought*. Cambridge: Harvard University Press, 2010.
- Müller**, Timo. Sauter, Michael, eds. *Literature, Ecology, Ethics: Recent Trends in Ecocriticism*. Heidelberg: Winter Verlag, 2012.
- Næss**, Arne. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Cambridge; Cambridge University Press, 1990.
- Nichols**, Ashton. *Beyond Romantic Ecocriticism: Toward Urbanatural Roosting*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Nichols**, Lindsay. *"Home is where one starts from": Space in Selected Poems of T. S. Eliot*. Columbus: Ohio State University, 2009.
- Oppermann**, Serpil. Ed. *New International Voices in Ecocriticism*. Lanham: Lexington Books, 2014.
- Oppermann**, Serpil. Özdağ, Ufuk. Özkan, Nevin. Slovic, Scott, eds. *The Future of Ecocriticism: New Horizons*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2011.
- Tepe**, John Bright III. *Literary Urbanism, Visuality and Modernity*. Birmingham: University of Birmingham, 2009.
- Williams**, Raymond. *The Country and the City*. Oxford: Oxford University Press, 1975.
- Zapf**, Hubert, ed. *Handbook of Ecocriticism and Cultural Ecology (Handbooks of English and American Studies)*. Berlin: Mouton De Gruyter, 2016.